Poliitilised emotsioonid „tõejärgsetes“ ühiskondades

Tõnu Viik

Tallinna Ülikooli Humanitaarteaduste instituut

Artikkel uurib 21. sajandi populismiga seotud, aga mitte sellega piirduvat uut tüüpi poliitilist kujutlusvõimet; uut tüüpi poliitilise afektiivsuse moodustumist ja selle emotsionaalset ökonoomiat. Nähtust, mida mõnikord kutsutakse „tõejärgse“ ühiskonna kujunemiseks, võib poliitilise tähenduseloome analüüsi seisukohalt näha kui nihet viisis, kuidas avalikkuses kujunevad ja organiseeruvad poliitilised seisukohad ja meeleolud, kuidas seda protsessi õhutatakse, juhitakse, orkestreeritakse ja parteipoliitikas ära kasutatakse ning kuidas see muudab demokraatlike ühiskondade poliitilist kultuuri ja inimeste suhtumist poliitikasse. Tänapäevane digimeedia võimaldab virtuaalsete ja reaalsete kollektiivide moodustamist, millest saavad kollektiivsete emotsioonide „lubavused“ (*affordances*). Lisaks sellele on leitud uusi viise traditsioonilise meediaga manipuleerimiseks ja sinna „päästikute“ istutamiseks, mis samuti poliitiliste emotsioonide lubavusteks kujunevad. Selle tagajärjel kujuneb 21. sajandi demokraatlikes ühiskondades välja uut tüüpi poliitilise kujutlusvõime vorm, mis angažeerib ja seadistab poliitilise afektiivsuse moodustumist ja korraldab selle emotsionaalset ökonoomiat senisest erinevalt.

Märksõnad: tõejärgne, kollektiivsed emotsioonid, poliitiline meeleolu, demokraatia, populism

1. Sissejuhatus

21. sajandi poliitilist situatsiooni on hakatud iseloomustama terminiga „tõejärgne“. Minu arvates on tegemist ebatäpse ja ebaõnnestunud terminiga uue olukorra kirjeldamiseks. Poliitilised praktikad ja ideaalid on tõepoolest muutunud, aga see muutus ei seisne tõe kui normatiivse ideaali hülgamises, vaid milleski muus. Poliitilise diskussiooni väli (avaliku poliitika „diskursiivne formatsioon“) on muutunud ühe osa valijate eelistuste järgi uuesti arhailisemaks, kui see oli mõned aastakümned tagasi. Habermaslik ratsionaalne

Autori aadress: Tõnu Viik, Tallinna Ülikooli Humanitaarteaduste instituut, Narva mnt 25, 10120 Tallinn. E-post: tonu.viik@tlu.ee.

© Kõik autoriõigused autoril
Studia Philosophica Estonica (2018) **11.1**, 93–116
Avaldatud Internetis: september 2018

Võrguväljaande ISSN: 1736–5899
www.spe.ut.ee
http://dx.doi.org/10.12697/spe.2018.11.1.06

arutelu ideaal, milles osalevad autonoomsed ja poliitiliselt „täisealised" ühiskondliku lepingu subjektid, on teinud ruumi indiviididele, kes taotlevad demokraatlikku õigust lähtuda pigem emotsioonidest kui argumentidest ning kes tahaksid usaldada pigem rahvalikke intuitsioone kui eksperte või professionaliseerunud peavoolu poliitikuid.

Seda arengut võib pidada demokraatia laienemiseks selles mõttes, et poliitikas loeb nüüd ka nende hääl, keda ratsionaalne, sageli ekspertide loodud sõnvaral põhinev diskussioon ahistas ja kelles võõristust tekitas. Avaliku poliitika väljale on ilmunud uut tüüpi poliitilised subjektid, kes realiseerivad oma demokraatlikku õigust kehtestada mitte ainult uued teemad, vaid ka uus avaliku kõnelemise viis. Nende ilmumise poliitilisele väljale ja nende võimupositsiooni taotluse on teinud võimalikuks kaks teineteist vastastikku võimendavat mehhanismi. Ühelt poolt on tänapäevane sotsiaalmeedia loonud sellistele „arvamusgruppidele" kõlakoja ja aidanud neid sellega inkubeerida. Teiselt poolt on mõned poliitikud (Donald Trump, Silvio Berlusconi, Geert Wilders, Marine Le Pen, Frauke Petry, Timo Soini, Mart ja Martin Helme jpt) sellised „arvamusgrupid" teatud võtete abil oma valijateks koondanud. Seda on tehtud nii uut meediat kasutades kui ka traditsioonilise meediaga uuenduslikult ümber käies.

Nii on loodud arvestatava suuruse ja homogeensusega seltskonnad, keda koondab eelkõige ühine emotsionaalne seisund teatud poliitilistel teemadel, nö poliitiline „meeleolu" (*Stimmung*), seda seisundit kinnistavad märgilised päästikud ja (sageli digitaalsed) lubavused (*affordances*). Seoses nende gruppide muutumisega arvestatavaks teguriks poliitilisel maastikul muutuvad ka poliitilise välja reeglid ja poliitilised praktikad. Seda võib nimetada diskursiivseks nihkeks demokraatlikus poliitikategemises. Poliitilise tähenduseloome analüüsi seisukohalt võib seda nihet näha muutusena viisis, kuidas avalikkuses kujunevad ja organiseeruvad poliitilised seisukohad ja meeleolud, kuidas seda protsessi õhutatakse, juhitakse, orkestreeritakse ja parteipoliitikas ära kasutatakse; kuidas see muudab demokraatlike ühiskondade poliitilist kultuuri, meediat ja avaliku debati pidamise kombeid ning inimeste suhtumist poliitikasse.

Nimetan seda uusarhailiseks poliitikategemise viisiks. Siin taaselustatakse vanu, demokraatia-eelseid poliitilisi ideaale ja tundmusi kõige uuemat tehnoloogiat kasutades. Uusarhailise poliitika uudsus seisneb kollektiivsete emotsioonide uut tüüpi korraldamise viisis ja digitaalse sotsiaalmeedia kasutuselevõtus: alates poliitilistest kommentaariumitest traditsioonilise meedia veebilehtedel kuni uue poliitika eesmärkidel selleks eraldi loodud suhtlusplatvormide ja meililistideni. Lugejal on varasemaga võrreldes kergem sulguda infomullidesse ning olla mõjutatud „rahva hääle" muljet loovatest „trollidest", kelle massi moodustavad üksikud omaalgatuslikud entusiastid,

poliitiliste jõudude poolt organiseeritud (ja makstud) poliitetturid, aga ka luureteenistuste palgatud professionaalid ja nende loodud veebirobotid. Internetimeediat tuleks aga sellegipoolest vaadelda uusarhailise poliitika tehnoloogilise vormina, mis selle kujunemist kiirendab ja edendab. Raadio, televisioon ja (kõmu)ajakirjandus on tegelikult juba varem uut tüüpi poliitiliste emotsioonide kujunemisele ukse lahti teinud.

Uusarhailise poliitika arhailisus seisneb vanade, eelkõige afektiivsete poliitiliste otsuste tegemise viiside kasutuselevõtus. Need eelnevad ajalooliselt teadmispõhise otsustamise ja habermaslikult mõistetud valgustatud poliitilise subjekti ideaalidele, mille levik (poliitilise elu ideaalidena) kulmineerus eelmise sajandi lõpus. Uusarhailine poliitika on taas kord emotsionaalne poliitika, mis adresseerib ja loob poliitilise subjekti meeleseisundeid, kuigi nende emotsioonide objektid ja päästikud kuuluvad demokraatia-eelsesse aega. Samas kattub uusarhailise poliitika esiletõus tänapäeva demokraatlike ideaalidega selles mõttes, et see paneb subjekti „jälle poliitikast huvituma", „äratab ta poliitilise võõrandatuse tardumusest" ning suunab teda poliitikas osalema.

Mõistagi on poliitikas alati apelleeritud emotsioonidele. Propaganda ja ideoloogia on mänginud emotsioonidega poliitika sünnist alates. Alati on selle juures oma rolli täitnud valetamine, klatš, kuulujutud ja kõmu, kuid uue poliitikategemise viisi juurde kuuluvate libauudiste poliitiline psühholoogia on siiski teistsugune võrreldes traditsioonilise propaganda juurde kuuluva valetamise ja ajupesuga. Eelmiste ajastute ideoloogilist valet iseloomustab teistsugune tõerežiim. Ideoloogilist valet esitatakse kui tõde ning valitsev režiim taotleb, valvab ja kontrollib selle uskumist tõena. Vale ilmsikstulek kahjustaks ideoloogiliste eesmärkide täitmist, mistõttu tõde varjatakse ja represseeritakse selle kahtluse alla seadjaid. Vaba ajakirjandus töötab nendes oludes ideoloogia eesmärkidele vastu. Ent libauudiste paljastamisel traditsioonilises meedias, nagu allpool näeme, on vastupidine efekt — see süvendab valesse uskumist ja selle lausujale osutatud emotsionaalset toetust. Vähe sellest, valet ei esitatagi uusarhailises poliitikas tõena, vaid „alternatiivse" fakti või seisukohana. Publik on väga hästi teadlik sellest, et mitmed autoriteedid (eksperdid, peavoolu poliitikud) on „alternatiivse" seisukoha valeks tunnistanud, aga see ei vähenda nendesse „uskumist" ega kahanda toetust nende „alternatiivsete" seisukohtade eest seisjatele. Kui vanad ideoloogilised režiimid on olnud sunnitud kahtlejaid represseerima, siis uusarhailise poliitikategemise edu toetub paradoksaalsel viisil just nimelt nende tõeväiteid õõnestavatele autoriteetidele. Uusarhailises poliitilises tähendusloomes toimib tõenduspõhiselt ümber lükatud vale teatud kogukonna jaoks samamoodi ühendava jõuna nagu tõeseks peetud ideoloogiline veendumus vanas poliitikas. Selle muudatuse võimalikkus seisneb minu arvates uute poliitili-

se tähenduseloome reeglite kasutuselevõtus, mida me allpool põhjalikumalt vaatleme.

2. Populistliku tähenduseloome mustrid

Emotsionaalse angažeerituse kasutuselevõtt toodab valijate näol uut poliitilist kapitali ja sünnitab uut tüüpi poliitilisi jõude, kes keskenduvad just nimelt seda tüüpi poliitilise kapitali tootmise, vahendamise ja mobiliseerimise viisidele. Selles mõttes on uut tüüpi poliitikategemise esiletõusu sageli seostatud populismi vohamisega, mille näideteks tuuakse Donald Trumpi poliitikat USA-s ja selliste ühenduste nagu Taani Rahvapartei (Dansk Folkeparti), Sininen eduskuntaryhmä (endine Uusi vaihtoehto), UK Independence Party, Syriza, Podemos ja MS5 Lääne-Euroopas. Eestis peetakse populistliku poliitilise kapitali tootjaks ja kasutajaks EKRE-t.

Uurijad näevad populismi mitte niivõrd maailmavaatelise, kuivõrd ideoloogilise stsenaariumina, mille käigus kasutatakse kindlat tüüpi tähenduseloome mustreid (vt Kilp 2015, Müller 2016). Euroopas ja Põhja-Ameerikas levinud populismi seotakse sageli nn paremäärmuslike vaadetega, kuigi juba ülalnimetatud näidete hulgas leidub ka vasakpoolse populismi esindajaid. Lähis-Ida populism on üldjuhul hoopis usuliste mõõtmetega (Dorraj 1990, 15–27), Ladina-Ameerika populism on aga suurel määral kantud sotsialistlikest ideaalidest (Kaltwasser 2012). Vaatamata maailmavaatelistele erinevustele kasutatakse populistlikus poliitikas ühtesid ja samu korduvaid kujundeid ehk troope. Nende abil peegeldatakse poliitilist tegelikkust ja muudetakse poliitiline väli subjekti jaoks tähenduslikuks. Tänu poliitilisele väljale osutatud tähenduslikkusele muutub see subjekti omailma osaks ning tagab subjekti huvitatuse ja valmisoleku seal tegutseda.

Populistlik tähenduseloome stsenaarium dramatiseerib poliitilise välja eelkõige just poliitikast võõrandunud subjekti jaoks. Poliitilise välja dramaatilisus lähtub konfliktist väljakujunenud poliitilise võimuladviku ja „rahva tegeliku tahte“ vahel. See vastandamine toetub vähemalt kahele kesksele võõrandust tekitavale nähtusele tänapäeva demokraatlikus poliitikas. Lääne ühiskondades on seoses parteipoliitika professionaliseerumisega kujunenud omaette ühiskondlik klann — poliitaadel, mille esindajad veedavad formaalselt ajutistel, neljaks kuni kuueks aastaks valitud ametikohtadel kogu oma elu. Nende poliitiline karjäär algab sageli juba partei noorteorganisatsioonidest. Kuigi parteid esindavad erinevaid maailmavaateid, kujunevad pikapeale eri parteide ladvikute vahel välja tööalased, ärilised, kultuurilised ja perekondlikud sidemed, mida lõimivad vastastikune sõltuvus ja mitte enam ainult parteiline, vaid ka seisuslik lojaalsus. Eemalseisjate jaoks mõjuvad seisusliku ühtekuuluvustundena ka parteiladvikuid ühendav poliitiline kultuur ja jagatud avalikkusega suhtlemise ja avalikkuses peetava debati reeglid. Kui-

gi tugevamalt organiseerunud erakonnad karistavad ebalojaalsust oma organisatsiooni suhtes karmilt, võimaldab demokraatlik poliitiline kapital üleastujal enamasti erakonda vahetada ning sellega oma seisuslik staatus säilitada. Lastele see seisus enamasti veel pärandatav ei ole, kuigi mitmetes lääneriikides võime me leida ka perekondlikke poliitilisi dünastiaid.

Teine tänapäevase demokraatia kontekstis võõrandust tekitav tegur on spetsialistide võimu ja teadmispõhise otsustamise levik, mis ei ole iseloomulik ainult demokraatlikele ühiskondadele. Ühelt poolt muudavad teadmispõhised otsused ühiskondi aina efektiivsemaks, jõukamaks ja edukamaks, teiselt poolt aga on ekspertide loodud süsteemid sageli tehniliselt keerulised, bürokraatiat soodustavad ja „kuivalt" ratsionaalsed. Enamikule inimestest ei tundu veenev, et „rahva tegelik tahe" ennast tänapäevases ülimalt tehnilises seadusloomes väljendada võiks. Tehnitsistlikult korraldatakse ka poliitikute ja rahva suhtlust, valimispropagandat ja poliitikute omavahelisi avalikke debatte. Mõlemad faktorid — nii poliitaadli tekkimine kui ka tehnitsistlik valitsemine (ja selle tehnitsistlik esitamine avalikkuses) — süvendavad veendumust, et peavoolu poliitikud ei esinda (enam) rahvast ega räägi asjadest, mis on „rahva südames". Selles olukorras tekib kiusatus rakendada konspiratsiooniteoreetilisi stsenaariumeid ning süüdistada poliitaadli esindajaid kellegi teise — näiteks mõne välisriigi, Euroopa Liidu, rahvusvaheliste korporatsioonide või oma klanni — huvide elluviimises.

Poliitilise populismi organiseerumine poliitiliseks jõuks saab enamasti võimalikuks, kui esile tõuseb liider, kes poliitaadli hulka ei kuulu ja kes (piisavalt suure hulga valijate jaoks) usaldusväärselt „rahva tegelikku tahet" esindab. Ülaltoodud asjaoludel peaks populistliku liidri võimule pääsemine tema poliitilist kapitali tasapisi murendama hakkama. See on paratamatu, kui liider hakkab suhtlema teiste poliitikute ja avalikkusega ning peab sellega seoses üle võtma poliitaadli hulgas kehtiva rääkimisviisi ja suhtlemise kultuuri. Täitevvõimu elluviimisel osalemisel peab ta suhestuma tehnitsistliku valitsemiskunsti keerukustega. Oma kuvandi säilitamiseks poliitaadlile vastanduva „rahva tegeliku tahte" väljendajana peab populistlik liider järelikult senisest veelgi enam rõhutama oma vastandumist poliitilisele *establishment*'ile.

Milliste tähenduseloome vahendite abil ta seda teeb? Nagu juba öeldud, toetub populistlik tähenduseloome kujundile ühtsest rahvast ja selle tahtest, mille täpsemaks välja joonistamiseks kasutatakse erinevad *Volksgeist*'i ja *volonté générale*'i teooriate rahvapäraseid mugandusi. Need võivad olla nii etnilise, religioosse kui ka poliitilise printsiibi alusel ühendatud poliitilised kogukonnad, kellel on kujuteldavalt ühine etniline, religioosne või kultuuriline „vaim" ja sellest lähtuv poliitiline tahe. Meenutagem siin kasvõi Eesti avali-

kus meedias peetud debatte eesti rahvuse tuumast ja eesti rahva ajaloolisest lähtekohast.

Populistlikule poliitikategemisele iseloomulike tähenduseloome võtete hulka kuulub järelikult liidri tunnetusvõime usutav sidumine ülalmainitud poliitiliste kujunditega. Populistlik liider vastandub poliitaadlile tänu kahele omadusele — tema erilisele võimele rahva ühist tahet mõista ja tema erilisele, mittekorrumpeerunud tahtele selle nimel kõneleda. Väliselt väljendab seda seost ka rahvamehelik olek, vähemalt osaline vastandumine poliitaadli kõneviisile ja ühiselt aktsepteeritud avaliku debati reeglitele ning „tabude“-vabana mõjuv retoorika. Üsna sageli kasutab ta populistliku usalduslikkuse ja usutavuse saavutamiseks lihtsameelseid ja vulgaarseid väljendeid, nagu „aitab jamast“, „plats puhtaks“, „paneme kinni“, „lõpetame ära“, „anname tuld“, „saadame välja“, „näitame ust“, „ehitame müüri“, „anname vastu lõugu“, „jalaga perse“ jne. Selliste väljendite kasutamise edukas etendamine peab kujundama mulje, et rääkija pole poliitiline professionaal, kelle käitumist kujundavad suhtekorraldajad ja kelle jutu on kokku pannud ekspertidest nõuandjad, vaid vahetult ja „otse südamest“ oma enda mõtteid esitav tüüp „meie“ hulgast.

Sageli kasutatakse populistlikus poliitikas ka (tahtlikult) lihtsustatud sõnumeid ja demagoogilisi, seosetuid või võimatuid „lahendusi“. Näiteks islamiäärmuslikud liikumised pakuvad moslemiimmigrantidele nende poolt tajutud kultuurilise ahistuse „lahenduseks“ vägivallaakte juhuslike tsiviilelanike vastu. Euroopa parempoolsed populistid loodavad üleilmastumisest tingitud protsesse pidurdada kultuurilise ja poliitilise suletuse ning sallimatuse abil. Teinekord pakuvad populistlikud liidrid välja ideid ja praktikaid, mis on seadustega vastuolus või võimatud ellu viia, kuid mis jällegi rõhutavad nende staatust pigem rahvameestena kui ekspertidena, ning mis paradoksaalselt koguvad ja kasvatavad toetust, vaatamata ettepanekute võimatusele. Heaks näiteks viimase kohta Eestis on lahenduse pakkumine demograafilisele kriisile, mis näeb ette naiste õiguste vähendamist ja naiste ühiskondliku staatuse tagasi muutmist selliseks, nagu see oli aastakümnete eest.

Marek Tamm (2016) on Euroopa parempoolse populismiga seotult kirjeldanud „uusreaktsionäärset“ tähenduseloome stsenaariumi, mille puhul lisaks poliitaadli ja rahva tahte vastandamisele kasutatakse veel ka allakäigu ja kuldajastu kujundeid. Neist esimest rakendatakse tänapäevale ja teist kujuteldavale minevikule nii, et teine on esimese lahenduseks. Ent need traditsionalistlikus konservatismis laialt kasutatud tähenduseloome troobid seotakse uusreaktsioonilises poliitilises kujutlusvõimes radikaalsuse ja revolutsioonilisuse ideega. Kui konservatiiv on üldjuhul see, kes ei soovi muutusi, siis uusreaktsionäärne mõtlemine võtab kasutusele „konservatiivse revolutsiooni“ ja „vasturevolutsiooni“ ideed. Traditsioonilisi väärtusi ei püüta siin lihtsalt

säilitada ja alal hoida, vaid nende nimel poliitiliselt, aga võib-olla ka reaalselt, võidelda ning kehtiv, allakäiku soodustav poliitiline kord parema vastu välja vahetada. „Sisukas ja edukas konservatism", kirjutab näiteks Ruuben Kaalep (2016), „plaanib vähemalt sama põhjalikke muutusi kui liberalism".

Kokkuvõtlikult võime öelda, et populistliku poliitilise tähenduseloome keskne troop, mille abil poliitiline väli subjekti jaoks (dramaatiliselt) tähenduslikuks muudetakse, on poliitilise eliidi ja rahva vastandamine, mis toetub eliidi ebaõiglasena näivale aadlistaatusele ja professionaliseerunud poliitikute tehnitsistlikule valitsemisele. Sellele lisatakse Eestis ja Euroopas tõepoolest sageli ka traditsionalistlikke (kuldajastu ja allakäigu müüdid) ja uusreaktsionäärseid (vasturevolutsiooni ja radikaalse konservatismi) kujundeid. Poliitilise tegelikkuse dramatiseering on populistlikus poliitikas enamasti tribalistlik — selle põhikujundid toidavad grupilojaalsuse kujunemist ja „meie" — „nemad" vastanduse eskaleerimist.

3. Uusarhailise tähenduseloome näited

Järgnevalt uurin ma lähemalt uute poliitikasse imbuvate jõudude poolt kasutatud poliitilise kõnelemise viisi, kuid minu eesmärk ei ole klassifitseerida erakondi ja rahvaliikumisi populistlikeks või uusreaktsioonilisteks või mitte sellisteks. Kuigi populistlikuks klassifitseeritavad poliitilised jõud kasutavad uusarhailist tähenduseloomet laialdaselt, teevad seda mõnevõrra väiksemas mahus, aga aina rohkem ja rohkem, ka peavoolu poliitilised jõud. Seni kõige mastaapsemad poliitilised otsused, mida võib tähenduseloome viisi poolest uusarhailisteks nimetada, on ellu viidud traditsiooniliste peavoolu poliitikute poolt. Uue nähtusena võib 21. sajandil nimetada selle poliitikategemise viisi muutumist legaalseks ja õigustatud poliitikategemise viisiks. Kui veel 20. sajandil käsitleti uusarhailist tähenduseloomet veana, tagasilangemisena sellest, kuidas demokraatlik poliitika peaks toimima, siis 21. sajandil liigutakse tasapisi selle aktsepteerimise suunas õiguspärase demokraatliku poliitika instrumendina. Kõige suuremad üllatajad uusarhailise poliitikategemise viisi kasutuselevõtmisel pole seetõttu mitte populistid, vaid peavoolu poliitilised jõud, mis muutuvad populistidele aina sarnasemateks.

Eelmises peatükis vaatlesime populistliku tähenduseloome keskseid kujundeid, mis moodustavad populistliku poliitikategemise ideoloogilise stsenaariumi. Nüüd aga pöördume tagasi sissejuhatuses mainitud uusarhailise tähenduseloome juurde. Siin vaatleme 21. sajandi populismi ja uusreaktsionäärsusega seotud, aga mitte nendega piirduvat uut tüüpi poliitilist kujutlusvõimet; uut tüüpi poliitilise afektiivsuse moodustumist ja selle emotsionaalset ökonoomiat. Ma arvan, et me oleme leiutanud uue viisi poliitiliste emotsioonide esilekutsumiseks, õhutamiseks ja poliitiliseks kanaliseerimiseks. 21. sajandi demokraatlikus poliitikas võtab kuju aina enam legitiimsust koguv

uut tüüpi poliitilise kõnelemise viis koos selle veenvaks ja kõigile vastuvõetavaks muutmise, maksmapanemise ja levimise taktikatega, mis põhinevad vanade kollektiivsete emotsioonide õhutamises uue meedia vahenditega.

Kasutan nende poliitiliste emotsioonide uurimiseks fenomenoloogilist analüüsi, mis keskendub nähtustele ainsuse esimese isiku perspektiivist ja seab oma ülesandeks mõista, kuidas angažeeritud subjektid ise uut tüüpi poliitikategemist kogevad, millisena formeerub nende kogemuse objekt ja millised on seda kogemust võimaldavad struktuurid. Kasutan nn eksperimentaalse fenomenoloogia meetodit,[1] mis nõuab lugejalt mõtteeksperimendi korras kirjeldatud kogemustele kaasa elamist ja nende mõttelist „läbielamist" uurija enda positsioonilt. See ei tähenda samade emotsioonide tundmist uurija poolt, küll aga nende täpset kirjeldust ja nende „võimalikkuse tingimuste" kindlakstegemist. Kollektiivsete emotsioonide uurimisel annab fenomenoloogiline meetod eelise nende mõistmiseks „seestpoolt" ehk võimaldab analüüsida nende kogemisel tajutud sisu ainsuse esimese isiku perspektiivist lähtudes. Selliselt kasutatud fenomenoloogilise uurimise tulemused ei vastandu, vaid avavad uue perspektiivi võrreldes objektivistlikes teadustes ette võetud katsetega kirjeldada ja määratleda asju neutraalse kõrvaltvaataja perspektiivist.[2]

Toon kõigepealt rea näiteid selliste praktikate kohta, mida ma pean uusarhailist poliitilist tähenduseloomet iseloomustavaks. Need toimivad fenomenoloogilises analüüsis konkreetsete uuritavate fenomenidena. Kõigepealt mõned „alternatiivsete faktidena" iseloomustatud situatsioonid ja käitumisaktid:

(1) Donald Trump teatas oma valimiskampaania ajal, et põhiline erinevus tema ja ta oponendi vahel seisneb selles, et ta oli algusest peale Iraagi sõja vastane.[3] Kui traditsiooniline meedia avaldas seda väidet kummutavad faktid, teatasid paljud Trumpi toetajad, et jäävad ikkagi tema väidet uskuma.

(2) Ukraina sõjalist konflikti iseloomustades ütles Vladimir Putin, et Ukraina sõjavägi pole sõjavägi, vaid NATO leegion, mille geopoliitiline eesmärk on Venemaa ohjamine.[4] Ka sellel juhul ei kõiguta

[1] Eksperimentaalse fenomenoloogilise meetodi kohta vt (Ihde 1986).

[2] Fenomenoloogilise meetodi rakendamise kohta kollektiivsetele emotsioonidele vt „Kollektiivsete emotsioonide fenomenoloogiline analüüs" Tõnu Viigi (2016) artiklis „Kultuurifilosoofia".

[3] *Politico* (2016) „Full text: Donald Trump's speech on fighting terrorism", https://www.politico.com/story/2016/08/donald-trump-terrorism-speech-227025.

[4] *RT* (2015) „Putin: Ukraine army is NATO legion aimed at restraining Russia", https://www.rt.com/news/226319-putin-nato-russia-ukraine/.

Putinisse uskujate veendumust faktide puudumine NATO sõjaväeosade osalusest Ukraina konfliktis.

(3) Kuigi eksperdid väljendasid kahtlust Suurbritannia Euroopa Liidust lahkumise kampaania eestvedaja Boris Johnsoni väite kohta, et Suurbritannia haigekassa saab tänu Brexitile iganädalaselt juurde 350 miljonit naela, siis selle asemel, et toetada väite unustusse langemist, teatas poliitik hiljuti, et ta veel „suuresti alahindas seda summat".[5]

Autoriteetsete ekspertide poolt avalikult valeks tunnistatud väite kordamine tõi ka siin selle lausujale kummalisel kombel poliitilist toetust juurde. Seega oli Johnsonil poliitilises mõttes õigus vaatamata sellele, et faktid seda ei kinnita või kinnitavad vastupidist. Miks? — Ühe levinud seletuse kohaselt sellepärast, et on olemas „alternatiivsed faktid", mis kinnitavad ka teistsugust seisukohta — Johnsonisse uskuja oma. Seega ei näi väidete faktipõhisus veel lõplikuks tõe kriteeriumiks olevat.

Või vähemalt midagi niisugust pidas silmas Trumpi nõunik Kellyanne Conway, kui ta teatas, et väide Trumpi inauguratsioonikõnet kuulanud rahvahulga kohta, mis olevat olnud suurem kui eales varem, on „alternatiivne fakt" (Jaffe 2017). Tema sõnul on see ekspertide hinnangute suhtes alternatiivne sellepärast, et „argumendid, mis vähendavad inauguratsiooni entusiasmi, on häbiväärsed ja valed" (Jaffe 2017).

Uusarhailise poliitika näidetena saab vaadelda ka poliitiliste probleemide ja dilemmade lahendusi, mida teinekord samuti „alternatiivseteks" nimetatakse. Alternatiivsed või vastanduvad on need lahendused kas peavoolu poliitikute, ekspertide, või rahvusvahelise kogukonna liidrite seisukoha suhtes. Esimeseks näiteks võib tuua sisserändest tekkinud või sellega seoses tajutud ühiskondlikud pinged, mis on viimastel aegadel teravnenud.

(4) Neid pingeid adresseerides pakkus Donald Trump „lahenduseks" müüri ehitamise USA ja Mehhiko vahele.

Samade probleemide lahendusena Eestis kuvab EKRE järgmist poliitilist seisukohta:

(5) „Me ei kummarda võõrast kultuuriruumist tulevaid immigrantemajanduspõgenikke. Lõpetame sisserändajate ülalpidamise Eesti inimeste arvelt ning välistame getode tekkimise ja mošeede ehitamise."[6]

[5] *Reuters* (2018) „UK's saving after Brexit even bigger than 350 million pounds, Johnson says", https://www.reuters.com/article/us-britain-eu-johnson/uks-saving-after-brexit-even-bigger-than-350-million-pounds-johnson-says-idUSKBN1F50T3.

[6] „EKRE 10 käsku", https://ekre.ee/ekre-10-kasku/.

Uusarhailisele poliitikale tüüpiline on ka väärtuste kaitsmine, mille peavoolu poliitikud näivad olevat unarusse jätnud. Trumpi „*America first*" ja brittide Brexit on poliitika muutmise lubadused, mis on sihitud eesmärkidele, mida „inimesed" või „rahvas" „tegelikult" väärtustavad, kuid mille poliitaadel on „unustanud", „maha müünud" või millegi muu (neile isiklikult kasuliku) vastu „välja vahetanud". Võimul oleva eliidi „poliitkorrektsus" ei ole seni lasknud neist asjust „ausalt" rääkida ega vastavaid probleeme ühiskonnas teadvustada. Uusarhailise poliitika esitlejad lubavad seetõttu kahte asja korraga: vabastada ühiskond ideologiseeritud valeteadvusest ja lahendada need seni avalikkuse eest peidetud probleemid, mis aga siiski eeldatavasti kõigi südamel on. Siia kuulub ka traditsiooniliste väärtuste „kaitsmine" olukorras, kus avatud ühiskondade aina kiirenev muutumine, rahvusvahelise meedia levik, rändamise normaliseerumine, hargmaisus ja mitmekultuurilisus toovad kaasa muutusi inimeste käitumises ja mõtlemises. See pingestab kõikides avatud ühiskondades traditsiooniliselt harjumuspäraseid käitumise ja mõtlemise mudeleid, stereotüüpe ja ettekujutusi. Tekib väärtuste konflikt uute rahvusvaheliste suundumustega rohkem ja vähem kokku puutunud ning neile erinevalt reageerivate inimeste vahel.

Üheks veelahkmeliseks teemaks Lääne ühiskondades on olnud sooliste eelarvamuste ja ettekujutuste muutumine, soorollide, kooselumustrite ja sündimuskäitumise teisenemine. Ka need protsessid tekitavad reaalseid ühiskondlikke pingeid. Uusarhailine poliitika pakub taolistele probleemidele sageli selliseid „lahendusi", nagu võime näiteks lugeda EKRE liikme Martin Helme 2017. aasta valimisplatvormist:

(6) „Me ei luba suruda koolidesse ja lasteaedadesse sooneutraalsust, homopropagandat, multikultit või muid eestlaste elujõudu pärssivaid võõraid äärmusideoloogiaid. Lapsed peavad saama koolist […] eluterved väärtushoiakud. […] Tuld hariduse lagastajate pihta!"[7] „Me ei luba koolidesse nn sallivuspropagandat," täiendab sama loosungit Mart Helme.[8]

Nagu ülal öeldud, pole uusarhailine poliitika seotud ainult populistide esiletõusuga viimastel aastakümnetel. Ja muidugi ei koosne populistlikeks tituleeritud poliitiliste jõudude poliitika ainult uusarhailisest poliitikast. Nagu öeldud, on paljud peavoolu poliitikud ja parteid aeg-ajalt ellu viinud poliitilisi „lahendusi", millel on samasugused „alternatiivsuse" tunnused. Peavoolu poliitikute poolt ellu viiduna on need alternatiivsed kas ekspertide arvamuste või rahvusvahelise kogukonna arvamuse suhtes.

[7] „Tallinn | Kohalike omavalitsuste valmimine 2017", https://kov.ekre.ee/tallinn.
[8] „EKRE 10 käsku", https://ekre.ee/ekre-10-kasku/.

(7) 2007. aasta Pronksiööl vallandusid Eesti kõige suurema rahvusvähemuse poliitilistest erimeelsustest tekkinud (ja võib-olla teatud poliitiliste jõudude poolt võimestatud) pinged tänavarahutuste ja vandalismina. Eesti valitsuse reaktsioon olukorrale keskendus selle rahvusvähemuse kultuse objekti kiirele teisaldamisele.

(8) 2003. aastal jõudis USA valitsus oma kõige jõulisema vastulöögini 2001. aasta terrorirünnakule, alustades sõda Iraagi vastu.

(9) Veel ühe Eestiga seotud näitena viimasest ajast võib välja tuua võidusamba rajamise Vabaduse väljakule Tallinnas 2008.–2009. aastatel.

Kõik need sammud pälvisid vaatamata ekspertide ja/või rahvusvahelise kogukonna kriitikale ühiskonna ühe osa tugeva emotsionaalse toetuse, põhjustades samal ajal ühiskonna ja riigi tugeva polariseerimise. Vastavate poliitiliste jõudude toetus ühe grupi poolt ja halvakspanu teise grupi poolt kasvasid hüppeliselt. Ühiskonna lõhestumine oli pikaajaline ja tõi kaasa pikaajalise negatiivse mõju ka muude probleemide lahendamisele ühiskonnas.

4. Uusarhailine tõerežiim

Kuidas siis ikkagi kujuneb olukord, milles ühtede või teiste autoriteetide poolt avalikult valeks peetud väited ja lahendused ei diskrediteeri nende autoreid, vaid hoopis suurendavad valijate toetust. Üks sageli välja käidud vastus sellele küsimusele on, et tõde ei ole enam oluline. Seda peabki silmas „tõejärgse" ühiskonna mõiste. Järgneva analüüsiga proovin ma näidata, et nii see ei ole. Nagu „alternatiivsete faktide" retoorika esile toob, on tõde jätkuvalt oluline, aga see peab teatud hulga inimeste jaoks olema ka selline, mida subjekt tahab tõeks pidada. Tegemist ei ole tõe hülgamisega, vaid tõetahte emotsionaalse juhtimisega „sügavamate", „fundamentaalsemate", „rahvuse tuumast" lähtuvate ja „rahvuse komberuumi" kõige alumistes kihtides leiduvate ürgsete tasapindadeni, mis on poliitilise „loba" ja „poliitkorrektsuse" foonil meie meelest ära läinud, kuid millest lähtuvad (või peaksid lähtuma) meie elu kõige olulisemad instinktid ja meie ühiselu tõelised alused. Ekspertide, peavoolu poliitikute ja meedia seisukohtades kahtlemine on ainult selle fundatsionalistliku tõetaotluse pinnapealne kiht, mille toimimisele aitab kaasa populaarselt väärtõlgendatud tõe relatiivsuse teooria.

Relativismiteooria rakendatavuse uusarhailise tähenduseloome teenistusse poliitilisel väljal sõnastab ilmekalt Andre Hanimägi väljaandes Kesknädal. Kellyanne Conway kuulsat väidet faktide alternatiivsusest kommenteerides kirjutab ta järgmist: „Kui antud näites on alternatiivne fakt ilmselgelt halva tähendusega, siis tegelikkuses ei pruugi see nii sugugi olla. Alter-

natiivne ei tähenda alati valet, kuigi seda nii kiputakse väitma. Meie maailmapilt koosneb suuresti meedia konstruktsioonidest. Oma silmadega näeme ju vaid väga väikest osa maailmast ja oma kõrvadega kuuleme rääkimas lähedal seisvat inimest. Muus osas teame seda, mida meedia meile serveerib. See pakutav ei ole kunagi kogu pilt“ (Hanimägi 2017). Siin väljendab Hanimägi hoopis teistsugust arusaama kui need, kes ütlevad, et me olevat jõudnud ajastusse, kus faktid ja tõde pole enam tähtsad. Vastupidi, tõde on nii tähtis, et seda ei saa lasta üksikute faktidega määratleda, pealegi mitte veel lõplike faktidega, sest nähtavale võivad tulla järgmised faktid, mis eelmisi relativeerivad. Meid ei kutsuta üles tõde hülgama, vaid ennatlikke järeldusi vältima ning informatsiooniallikate suhtes kriitilised olema. See seisukoht lähtub korrektselt tõe relatiivsuse teooriast, vastavalt millele pole meie teadmised kunagi lõplikud ega absoluutselt tõsikindlad. See tähendab, et alati on võimalik uute asjaolude, sh faktide ilmnemine, mis sunnib meid oma seisukohti korrigeerima. Seega ei ole uusarhailine kahtlemine faktides sugugi irratsionaalne.

Pealegi kahtlevad kõik inimesed faktides, kui need lähevad vastuollu nende oluliste uskumustega. Küsimus on seda laadi kognitiivse tõrke lahendamise strateegiates üksikisiku ja ühiskonna tasandil, ning kollektiivsete ja individuaalsete emotsioonide rollis selles protsessis. Mulle tundub, et uusarhailises tähenduseloomes allutatakse tõe relativismi printsiip poliitilisele tahtele kõrgema tõe järele — siin politiseeritakse tõetahe, mitte ei hüljata tõde.

5. Uusarhailise kogemuse analüüs

Proovime nüüd läbi viia mõtteeksperimendi, kus me asetame end inimese positsioonile, kelle jaoks ülaltoodud näited „alternatiivsetest“ faktidest või lahendustest (või kasvõi mõni neist) mõjub nii, et tahaks selle autorit poliitiliselt toetada, näiteks tema poolt valimistel hääletada. Kuidas moodustub selline toetuse- või poolehoiu kogemus?

On vist ilmne, et ratsionaalselt ei ole ükski ülaltoodud üheksast näitest kuigi veenev. Kui mõni neist „alternatiivsetest“ lahendustest meile imponeerib, siis tõenäoliselt mitte sellepärast, et see tundub ratsionaalselt hästi põhjendatud. Ratsionaalse põhjendatuse tajumise juhul oleks see subjekti enda poolt üle kontrollitud ning leitud, et argumendid asja poolt lükkavad veenvalt ümber argumendid selle vastu või teiste lahenduste kasuks. Ratsionaalse usutavuse korral valitseks avalikul väljal erinevate autoriteetide konsensus, keda subjekt antud küsimuses usaldab. Kõikidel ülaltoodud juhtudel on aga ratsionaalne põhjendus kas puudu või siis teiste autoriteetide poolt kahtluse alla seatud. Lahti jääb ainult see variant, et seisukoha või lahenduse tõde on sümpatiseerijale „nii ilmselge“, „ainuvõimalik“ või „loomulik“, et selle ratsionaalse kontrolli vajadus tundub ülearune. See ei tohiks aga poliitilist

pakkumist iseenesest veel ratsionaalses mõttes kontrollimatuks teha. Kontrollimisest võib tahta loobuda, sest kontrollisoov võib tunduda solvav. Näiteks võib see tunduda tulevat inimestelt, kellega nii ehk teisiti arvestada ei tahaks, või siis näib see ülearusena — liigset aega ja jõudu nõudvat. Mõnikord võib ratsionaalse kontrolli vajaduse meenutamine tunduda rünnakuna tervemõistusliku seisukoha ja seda esindavate poolte suhtes. Aga need kaks viimast seisukohta — ratsionaalsest kontrollist loobumise soov või selle tajumine rünnakuna — ei olegi enam ratsionaalse poolehoiu vormid.

Ka pragmaatiliselt ei ole need eelmises peatükis toodud näited kuigi veenvad. Pakutud lahendused ei ole realistlikud, ei ole kooskõlas muude ühiskonnas käibel olevate praktikatega, ei mõjuta pragmaatilisel tasandil kuidagi tekkinud probleemi, ei saavuta probleemi lahendusena soovitud efekti või toodavad soovitud efektile isegi vastupidise tulemuse. Sageli langevad nad kategooriasse, mida nimetatakse lihtsateks valedeks lahendusteks keerulistele probleemidele. Aga ka see ei sega sümpaatia kogemuse kujunemist nende väidete ja lahenduste suhtes. Miks? — Võib-olla sellepärast, et siin pakutakse midagi muud kui ratsionaalseid argumente või reaalselt toimivaid poliitilisi praktikaid. Ainsuse esimese isiku positsioonilt neid näiteid vaagides on ilmne, et poolehoiukogemuses mängib keskset rolli afektiivselt konstitueeritud kogemuse sisu. Need poliitilised pakkumised on olulisel määral suunatud sümpatiseerijate emotsioonidele ja võimaldavad teatavat emotsionaalset rahuldust.

Mis selles halba on, võiks küsida. Emotsioonid pakuvad meile olulist tuge maailmas orienteerumiseks ning neile toetumine ei ole tingimata vale. Kui ma reageerin kaastundega lapse nutule või sümpaatiaga abivajaja pöördumisele, siis võib afektiivne reaktsioon olla vägagi adekvaatne viis antud olukorras käitumiseks. Afektiivne reaktsioon moodustub väga kiiresti ning teatud olukordades, näiteks võitle-või-põgene-situatsioonides, on reaktsiooni kiirus meile eluliselt oluline. Enamikul elujuhtudest on afektiivne reaktsioon aga tasakaalustatud või pidurdatud teadliku, sealhulgas ratsionaalse kontrolliga meie impulsside üle. Emotsionaalsete impulsside kontroll ning emotsionaalse ja ratsionaalse vastuolu lahendamine ja tasakaalu otsimine on meie igapäevase psüühilise elu kesksemaid tegevusi.

Terve psüühikaga inimene ei saa enamasti head emotsionaalset rahuldust asjadest ja tegevustest, mis on tema ratsionaalsusega tugevas vastuolus. Just seetõttu on hea elu õpetused alates antiikaja filosoofiast soovitanud otsida tasakaalu meie psüühika emotsionaalse ja ratsionaalse alge vahel. Samas on teada, et mõningatel juhtudel ratsionaalne kontroll ei toimi ning psüühika võimaldab meile ratsionaalsusega vastuolus olevaid otsuseid ja tegevusi, ning nende nautimist. Enamik inimesi on seda kogenud tugeva alkoholijoobe puhul. Aga seda võib põhjustada ka akuutne kriisiseisund. Hirm ja millegi

ähvardava tajumine võimendavad hoopis teised ajupiirkonnad kui need, mis on vajalikud mõistusepoolseks kontrolliks. Ratsionaalsuse häält võivad samuti vaigistada äärmuslikud meeleseisundid eufooriast ja armumisest kuni viha, ärevuse ja depressioonini. Ning leidub vaimupuudega inimesi, keda mõistuse kontroll kunagi ei pidurda.

Kas millegi niisugusega võiks seletada ka uusarhailise poliitika sümpatiseerimise mehhanismi? Sageli süüdistatakse populistide pooldajaid harimatuses ja intellektuaalses primitiivsuses. On tõsi, et uusarhailised poliitilised pakkumised on intellektuaalselt vähenõudlikud ja emotsionaalsed ning kasutavad sageli tribalistlikke tähenduseloome mustreid. Uurijad on väitnud, et Euroopa paremäärmusliku populismi oluliseks lähtekohaks on viha, hirmu ja häbi emotsioonid (Rico et al. 2017; Salmela and von Scheve 2017). Samuti näib olevat tõsi, et „alternatiivsete lahenduste" toetajate hulgas on suurem hulk vähem haritud inimesi kui teiste poliitiliste pakkumiste toetajate hulgas (Runciman 2016). Kas on õige järeldada, et uusarhailine poliitika angažeerib eelkõige „sallimatuid ja teistsugustest inimestest häiritud inimesi", kelle osakaal on Marju Lauristini väitel igas ühiskonnas umbes 15-16% ringis (Tagel 2017)?

Mitmed autorid on välja pakkunud ka nüansseeritumad emotsiooniteooriaid uusarhailise poliitika toetajate kogemuse mõistmiseks. Sellisteks on „pahameele" (*resentment*) ja „vihameele" (*ressentiment*) teooriad (vt Nietzsche 1887; Scheler 1994; Meltzer and Musolf 2002). Kui pahameelt võib defineerida pikaajalise afektiivse seisundina, mis tekib vastukajana solvangule või ülekohtule, siis vihameel tekib kadeduse, solvumise või enda alaväärsuse tajumise allasurumise tagajärjel, mistõttu see teiseneb kellegi või millegi vihkamiseks. Indiviidi emotsionaalse ökonoomia seisukohalt on alati lihtsam vihata kedagi teist kui tajuda oma süüd, allajäämist, või endale oma kadedust tunnistada. Seega on vihameel seotud häbi ja selle allasurumise ning asendamisega. Just seda emotsiooni ülekannet teistele seovad näiteks Salmela ja von Scheve (2017) emotsionaalse toetusega parempoolsele populismile. Lihtsustatud näitena kardab subjekt alla jääda kiiresti muutuva ühiskonna väljakutsetele ja aina ebastabiilsema tööturu vajadustele, mistõttu ta tunneb ennast alaväärsena, ning häbi enda pärast kanaliseerub temas vihaks kellegi teise, näiteks immigrantide, vastu.

Erinevalt neist autoritest leian ma, et individuaalset psühhopatoloogiat kirjeldavate teooriate abil ei ole toetuse kogemust uusarhailise poliitika vastu võimalik adekvaatselt mõista. Uusarhailise poliitika toetajate enamus ei ole pidevalt purjus, hirmust paralüseeritud ega paranoiliselt vihane. Vihameel võib seletada paljude uusarhailise poliitika toetajate kogemuse kujunemist, aga ka see ei saa olla ainus ega otsustav faktor. Kuigi negatiivsed emotsioonid mängivad nende sümpaatia kogemuse kujunemisel oma rolli, peituvad

peamised põhjused, miks ratsionaalne kontroll ei pidurda toetuskogemuse kujunemist, mujal.

Toetuskogemuse mõistmiseks tuleb arvesse võtta kollektiivsete emotsioonide kogemise eripära individuaalsete emotsioonidega võrreldes. Kollektiivsed emotsioonid toetuvad „teiste" osalusele emotsionaalses kogemuses. Kollektiivset emotsiooni kogedes ei ole mul mitte lihtsalt teistega sarnane individuaalne meeleseisund, vaid see meeleseisund haarab mind eelkõige tänu sellele, et mulle tundub, et kõik teised seda tajuvad. Ilma teiste osaluseta ma seda emotsiooni sellisena ei tajuks.

Vivian Bohl Bohl (2017, 125–127) määratleb kollektiivseid emotsioone teiste subjektide sotsiaalse mõju kaudu, öeldes, et kollektiivsed emotsioonid on põhimõtteliselt sotsiaalsete suhete põhised emotsioonid. Bohl kirjutab, et sotsiaalsust tuleks indiviidi perspektiivist mõista kui teiste inimeste mõju rütmilist võnkumist, mis on koordineeritud ja vastastikuselt täiendav. Koordineeritus tähendab, et subjektid käituvad, mõtlevad ja tunnevad midagi vastavalt sellele, kuidas käituvad, mõtlevad ja tunnevad teised subjektid. Vastastikune täiendamine tähendab, et see, mida üks inimene teeb, mõtleb või tunneb, ei ole täielik, või on isegi võimatu, juhul kui teine inimene seda ei täienda.

Võtame näiteks uusreaktsionäärse tähenduseloome kesksed troobid — allakäigu ja kuldajastu kujundid — ning rakendame need oma ülikoolile, Eestile või Euroopale tervikuna. Kui ma ainsana leiaksin, et need keskkonnad käivad alla, oleks minu mure ja pahameel individuaalne ning lähtuks tõenäoliselt mingitest asjaoludest, millele ma mingitel isiklikel põhjustel olen keskendunud. Olles aga suurema grupi osa, mille liikmed allakäiku tajuvad ja selle peatamiseks kas reaalset või kujuteldavat minevikku taga ihalevad, on mul kaks võimalust. Kui see emotsioon on grupi liikmete hulgas valdav, võtab mure ja pahameel elada ka minu teadvuses, kuigi mul isiklikult neid seisukohti kinnitavaid või tõendavaid asjaolusid võib-olla teada ei olegi. Või siis pean ma ennast psühholoogiliselt grupile vastandama. Pikaajaliselt oleks see kindlast väga raske. Enamasti elab emotsioon minus eelkõige seetõttu, et see elab kõigis teistes — toimub meeleolude grupisisene konvergeerumine umbes nii, nagu ma hakkan naerma, kui teised minu ümber naeravad, ilma et ma nende naeru põhjust teaksin. Igal juhul oleks minu „poliitiline" meeleolu hoopis teistsugune, kui teised seda emotsiooni ei täiendaks.

Sageli mõjutab emotsionaalne kontekst ka asjade reaalset käiku: kui ma ainsana arvan, et aktsia kurss hakkab langema, siis ei pruugi see nii minna, kui aga tegu on kollektiivse emotsiooniga, siis võib ühine meeleolu saada reaalseks aktsia hinda langetavaks põhjuseks. Samasugune kollektiivse emotsiooni ülekanne reaalsusesse võib toimuda allakäigu reaalse kujunemise või näiteks rahutuste ja ülestõusude lahvandumise puhul. Laulev re-

volutsioon on näide niisugusest sotsiaalseks tegelikkuseks muutunud kollektiivsest emotsioonist.

Kui kollektiivseid emotsioone moodustava sotsiaalse mõju võnkuv rütm on organiseeritud institutsionaalselt ja tehnoloogiliselt, siis oleme me loonud neile emotsioonidele püsiva või korduva lubavuse, tänu millele on võimalik kujundada nende emotsioonide kestmise ajalist ulatust. Siia kuuluvad poliitilised rituaalid, erakondlikud kogunemised ning muidugi ka uue meedia abil loodud emotsionaalsed lubavuskeskkonnad, nagu anonüümsed kommentaariumid, „alternatiivsed“ uudistekanalid, meililistid ja sotsiaalmeedia platvormidele loodud kõlakambrid. Kõigi nende abil on võimalik kujundada kollektiivsete emotsioonide ajalist kestust ja koordineerida nende intensiivsust. Paljudel inimestel tekib oma emotsioonide taasloomiseks ja selle kaudu nende kinnistamiseks psühholoogline sõltuvus, mistõttu nad seovad ennast nende lubavustega ka omaalgatuslikult aina tihedamini. Teatud lööksõnad, teemad, sümbolid ja persoonid kujunevad selles protsessis nende emotsioonide ühiseks päästikuks.

Teatud võtetega on võimalik ka traditsiooniline meedia uusarhailist poliitikat toetavate emotsioonide lubavuskeskkonnaks muuta ning sinna emotsionaalseid päästikuid istutada. Üks võimalus selleks on rakendada traditsioonilise meedia sensatsioonihimu ja klikinälga vastu selle tahtmist uusarhailise tähenduseloome teenistusse nii, et mõni „alternatiivne“ poliitiline pakkumine seal korduvalt kõlaks. Näiteks sõnastab poliitik X poliitilise pakkumisena väite x, mis on piisavalt rumal ja provokatiivne, et peavoolu meedia sellest hästi klikkiva uudise saaks vermida. Kui nüüd teised poliitikud või eksperdid leiavad, et pakutud väide x on vale, kajastab meedia seda juba teist korda. Selle peale saab poliitik X teisi poliitikuid või eksperte rumaluses või kallutatuses süüdistada, ning väide x kõlab juba kolmandat korda. Järgmisena võib poliitik X ka meediat kallutatuses süüdistada, ning väide x kõlab taas. Seejärel saab poliitik X teatada, et paljud inimesed siiski usuvad seiskohta x, mispeale seda teadet kajastatakse meedias jälle. Võidakse läbi viia arvamusküsitlus, et välja selgitada, kui paljud inimesed väidet x usuvad. Teised poliitikud ja peavoolumeedia kommentaatorid reflekteerivad arvamusküsitluse tulemuste üle ja räägivad usust väitesse x kui ühiskondlikust nähtusest, mistõttu väide x kõlab meedias veel mitmeid kordi. Kommentaariumid ja kõlakambrid muutuvad sellel teemal tuliseks ning väitest x saab teatava poliitilise emotsiooni päästik ning sellega seotud arutelust emotsionaalse lubavuse mehhanism. Oluline on märgata, et väite x ratsionaalsel sisul ei pea olema erilist pistmist emotsiooniga, mida ta aitab taasluua, aga loodud emotsioonil on otsene seos toetuskogemuse kujunemisega poliitik X suhtes ja seega ka tema valimistoetusega.

Tekib lühiühendus tähenduste kujunemisel poliitilisel väljal, kus poliitilise pakkumise ratsionaalne sisu lülitatakse valija ja poliitiku vahelisest suhtest välja. Subjekt ei toeta poliitikut mitte sellepärast, mida poliitik ütleb, vaid sellepärast, mida ta tunneb poliitiku ütlemisega seoses, selle taaskõlamise ajal ning olukordades, kus väidet x kahtluse alla seatakse. Mida „alternatiivsem" on poliitiku väljaütlemine, mida tugevam on teiste rünnakud väite x suhtes, seda intensiivsem võib olla emotsionaalne sümpaatia. Uusarhailine poliitikategemine toimib teistmoodi kui varasem: poliitik ei väljenda ideid, mida valija võiks ratsionaalselt hinnata, vaid loob afektiivseid lubavusi, mis võivad valijale meeldida. Pakkumiste sõnasõnaline sisu toimib pigem emotsionaalse päästiku kui ideid koondava tühja tähistajana. Väljaöeldud ideede intellektuaalne mannetus, lahenduste ebaefektiivsus või võimatus ei sega sümpaatia ja toetuse kujunemist seetõttu, et nende kriitika teiste autoriteetide poolt moodustab veel ühe emotsionaalse päästiku toetuse kujunemiseks.

Kõige olulisema lubavusena peab siiski vaatlema reaalseid ja virtuaalseid kollektiive, kes moodustavad emotsioneeriva subjekti vajalikud teised, kellega ta oma emotsiooni koordineerib ja kes selle emotsiooni väljakujunemist võimaldavad. Husserl (1973, 1984, 1995, vt ka Carr 1987) nimetab selliseid kollektiivseid intersubjektiivse elu moodustisi, mis individuaalset tähenduseloomet võimendavad, „kõrgema järgu persoonsusteks" (*Personalitäten höherer Ordnung*) või „meie-subjektiivsusteks". Need on individuaalset tähenduseloomet võimendavad struktuurid, mis lasevad indiviidil kogeda, et mitte ainult tema ei ela läbi ühte või teist emotsiooni, vaid „meie" elame. Kusjuures tajutavalt elan mina neid läbi sellepärast, et „meie" neid läbi elame, mitte vastupidi. Mida enam subjekt ennast „meie" grupiga samastab ja identifitseerib, seda rohkem tekib tal ka emotsionaalseid seoseid vastavas grupis toetatud poliitiliste pakkumistega.

Muidugi on küsimus veel ka selles, kui reaalne ja usutav subjekti jaoks üks või teine „meie" on. Kõik lubavuskeskkonnad esitavad „meid" subjektile reaalsetena ja üritavad olla võimalikult ulatuslikud. Kogu demokraatliku poliitika välja võib kujutada võitlusena selle üle, kes kelle nimel räägib. Võimutaotlus tähendab soovi rääkida kõigi teiste eest, koondada kõik hääled ühte kõrisse kõige tähtsama poliitiku suuõõnes. Uusarhailises poliitikas kujundatakse sageli muljet, et räägitakse „rahva" nimel, „põlisrahva" nimel, Eesti nimel, eesti kultuuri nimel, Eesti patriootide nimel, kõikide meeste või naiste nimel jne. Kui on väga ilmne, et pakkumine ei oma enamuse toetust antud grupis, siis antakse vähemuses olevale grupile, kellel nimel räägitakse, teatud kognitiivne või eetiline eelis teiste gruppide ees. Selle grupi moodustavad inimesed, „kes asjadest tegelikult aru saavad", „kes ei ole korrumpeerunud", „kellel on südametunnistus", „kellele Eesti korda läheb", „kelle süda kutsub" vms.

Nagu ülal juba öeldud, pole uusarhailisi poliitilisi emotsioone ning neile toetuvat tähenduseloomet selle kollektiivse loomuse tõttu võimalik indiviidile keskendunud psühholoogiliste teooriate abil mõista. Asi pole ka selles, nagu kõnetaks uusarhailine poliitika ainult vihaseid ja sallimatuid inimesi, kuigi selliste hulk populistlike ja uusreaktsionäärsete liikumiste toetajate hulgas näib olevat suhteliselt suurem kui teiste parteide toetajaskonna hulgas. Pigem on asi kollektiivsete emotsioonide legitimeerimises ja nende tehnoloogilises ja poliitilises võimestamises. Teisisõnu, uusarhailise poliitika levimine ei alga mitte häiritud inimeste olemasolust, sest neid on alati olnud, ega nende psühhopatoloogilistes kalduvustest, vaid avaliku ruumi reeglite ümberkujundamisest kollektiivsete emotsioonide lubatud, õigustatud ja oodatud avaliku esituse tarvis.

Meil tuleb vältida populismi kriitikute sageli tehtud viga, mis taandab uusarhailise tähenduseloome pelgalt indiviidi emotsionaalse elu patoloogiatele ja „madalate“ emotsioonide väljatoomisele — nii nagu juba Georges Bataille seda pakkus. Bataille (1979) leidis, et natside poolt läbi viidud afektiivne poliitikaloome võimaldas demokraatlikus kultuuris alla surutud vägivaldsete ihade vabastamist. On tõsi, et uued avaliku poliitikategemise reeglid on varasemast enam suunatud inimeste afektiivsusele, aga ka seda protsessi ei saa siiski taandada ratsionaalsuse hülgamisele emotsioonide kasuks.

Uusarhailise poliitika pakkumised näivad ratsionaalselt mannetud, kui neid antud probleemi kontekstis sõna-sõnalt võtta. Kuid meenutagem, et see kontekst on formuleeritud istuva poliitilise eliidi ja nendega seotud ekspertide seisukohtadest lähtudes. Nende seisukohad on sageli sõnastatud nii, nagu oleks suured ja targad otsused juba ära tehtud ning rohujuuretasandi initsiatiivi esindajad võivad soovi korral kaasa rääkida ainult tehniliste ekspertide poolt väga keeruliseks aetud süsteemi peenhäälestuse küsimustes. Rohujuuretasandi initsiatiivil tuleks dialoogi pidada professionaalsete ekspertide kogudega, mis isegi hea tahtmise korral ei oleks võimelised seda dialoogi mitte uputama tehnoloogliste ja bürokraatlike üksikasjade laviini alla.

Järelikult on rohujuuretasandi ainus reaalne võimalus ennast kuuldavaks teha selle dialoogi reeglitega mitte nõustudes. Seega pole vastupanu poliitaadli seisust põlistavatele avaliku diskursuse reeglitele sugugi nii ideetu, nagu kriitikud väidavad. Habermasliku poliitilise debati ratsionaalsuse muutumine instrumentaalseks ja bürokraatlikuks on teinud ekspertide ja poliitaadli põimunud ladviku selles debatis põhimõtteliselt võitmatuks pooleks — vähemalt nii kaua, kuni nad saavad ise poliitilise debati reegleid kehtestada. Ida-Euroopa kontekstis moodustab vasakpoolne kriitika poliitilise eliidi suhtes sellise opositsiooni, mis on otsustanud kehtivatele debati reeglitele alluda, ning see on viinud nende hääle kuhtumiseni ja nende poliitilise positsiooni marginaliseerumiseni. Vasakpoolne kriitika mängib reeglite

järgi, mis ei lase neil kujuneda peavoolu poliitikat ohustavaks jõuks. Parempoolsed — või Euroopa kontekstis täpsemalt uusreaktsionäärsed — poliitilised jõud on aga edukalt hakkama saanud debati reeglite muutmisega enda kasuks.

Nagu öeldud, pole selle muutuse põhjendused irratsionaalsed, kuigi nende jõudude „alternatiivsed" poliitilised pakkumised seda on. „Sügavamal" (või „kõrgemal") ideelisel tasandil aktiveerivad need pakkumised vanu ja hästi töötavaid demokraatliku ideoloogia tuumikideid rahva tahtest (*volonté générale*) ja rahva vaimust (*Volksgeist*) või rahvuskultuurist. „Alternatiivsete" pakkumiste konkreetse, tehniliselt ja ratsionaalselt väljendatud sisu taustal pakuvad nad võimaluse emotsioneerida rahvusliku kultuuri ohustatuse ja rahvuskultuuri sisemusest lähtuvast tarkuse teemadel, mille hääl ennast uusarhailises poliitikas kuuldavale toob. Sümpatiseerija arvates tuleks seda häält toetada ka juhul, kui see ennast veel eriti küpselt ja adekvaatselt väljendada ei oska, sest ta räägib millestki veel väärtuslikumast kui konkreetsetele probleemidele tulemuslike lahenduste pakkumine. See hääl räägib sellest, et „rahva tahe" ei väljenda ennast tehnitsistlikus ja bürokraatlikus seadusloomes ega poliitaadli poolt lausutud, aga suhtekorralduseekspertide poolt seatud sõnades. „Alternatiivsed" poliitilised pakkumised toovad välja valu ja pettumuse poliitika muutumisest vastanduvate poolte konfliktiks, selle asemel et poliitika kujutaks endast rahvuslikku kooskõla — olukorda, kus kõigi poolt austatud poliitilised patriarhid ühendaksid rahva üheks harmooniliseks tervikuks ja viiksid kõigi poolt imetletuna ja mõistetuna ellu tarku otsuseid rahva edenemiseks. Selle asemel pakub poliitika meile poliitiliste rivaalide sõnasõda, vastastikust ärritust ja rünnakuid. Paratamatult liigutakse kord õiges, kord vales suunas. Demokraatlik poliitika kujutab endast juba vastavalt oma loomusele taandumatut sisekonflikti ja koos sellega pidevat „demokraatia kriisi". Või nagu ütleb Ernesto Laclau (2015a, 319): „seni, kuni eksisteerib poliitika [...], eksisteerib ka ühiskondlik lõhestatus. [...] See lõhe on väljajuurimatu niivõrd, kuivõrd meil on tegu *poliitilise* ühiskonnaga".

Aga see, mida sümpatiseerija igatseb, on soe, teineteist toetav ja perekondlikku harmooniat pakkuv terviklik poliitiline keha — Leviaatan. Laclau arvates peitubki populismi olemus ühiskondliku lõhestatuse ületamises poliitilise kujutlusvõime abil. Kuna see ületamine ei ole reaalselt võimalik, siis saab seda teha ainult „kogukonna ühe osa eneseesituses kogukonna kui terviku väljenduse ja kujutisena", milles ühiskonna üks osa käsitleb ennast ühiskondliku tervikuna ning „kehastab universaalsust" (Laclau 2015a, 319; Laclau 2015b, 346).

Ka siinkirjeldatud uusarhailisele poliitikale omase emotsionaalse ökonoomia reaalne eesmärk on leviataanlik poliitiline harmoonia ning selles osas vastandub uusarhailine poliitika tõepoolest demokraatlikule ühiskon-

nakorralduse ideaalidele, kus kellelgi ei ole mandaati ühiskondliku terviku kehastamiseks. Uusarhailist tähenduseloomet kasutavatel jõududel ei ole kasulik seda igatsust emotsionaalset naudingut pakkuva poliitilise keha järele liiga selgelt välja joonistada. Küll aga leiab sümpatiseerijaid nende pakkumine poliitaadlit selle eest karistada, et kehtiv poliitiline situatsioon meile perekondlikult sooja poliitilist keha ning sellega seotud emotsionaalset kindlust ja tuge ei paku. Teiste sõnadega ei tule poliitilist eliiti sümpatiseerijate meelest karistada mitte niivõrd konkreetsete tehniliste lahenduste eest, mis polegi võib-olla nii halvad, kuivõrd nende võimetuse eest teha seda, mida nad vastavalt demokraatia põhimõtetele teha ei tohi.

6. Kokkuvõte

Uusarhailise poliitika ideaalid ei ole demokraatlikud, kuid see poliitika on ratsionaalne ja pragmaatiline oma demokraatia-eelsete ideaalide taotluses. Siin ei ole tegemist tõe hülgamisega, vaid uue tõetaotlusega vanade, demokraatiaeelsete ideaalide suhtes. Need ideaalid on inimese evolutsioonibioloogiliselt välja kujunenud koosolemist toetava afektiivsuse olulised nurgakivid, ning uusarhailise poliitika esiletõus osutab professionaliseerunud instrumentaalsele ratsionaalsusele põhineva poliitikategemise olulistele puudusele inimeste emotsionaalse elu seadmisel. Uusarhailine poliitika on reaalselt tulemuslik tegevus, et karistada istuvat poliitaadlit nende seisusliku staatuse eest, et meenutada neile inimese kollektiivse loomuse emotsionaalset seadumust ning et avalikku ruumi reaalselt selles osas vastuvõtlikumaks muuta. Olukorra uudsus seisneb selles, et poliitika muutumist emotsionaalseks ei peeta enam tagasilangemiseks demokraatlikust ideaalist, vaid liikumiseks mingite uute (või siis vanade) ideaalide suunas.

Küsimus, kas uusarhailise poliitika levimine edendab või lagundab demokraatiat, jääb lahtiseks. Potentsiaali on siin mõlema variandi jaoks. Poliitika muutumine afektiivseks ei ole produktiivses seoses hea ja tulemusliku valitsemisega, pigem töötab sellele vastu. Sellega kaasnevad tribalistlikud vastandused võivad ühiskondi ja riike destabiliseerida ning initsieerida riikidesiseseid ja -vahelisi konflikte. Samas võib see suunata professionaalseid poliitikud otsima viise poliitilise võõrandatuse vähendamiseks, esitama ka emotsionaalselt veenvaid ideid oma poliitilise programmina, loobuma valijatega suhtlemisest suhtekorralduslike tehnoloogiate abil, edukalt etendama riigimehelikku maailmavaadet parteilise ustavuse ja seisusliku lojaalsuse asemel jne.

Kuid meie ülesanne siin ei olnud mõista mitte seda, milleni uusarhailine poliitika meid viib, vaid kuidas ta toimib. Nagu öeldud, ei tegele uusarhailine poliitiline liider praktiliste ja tehniliste ideede pakkumisega reaalse olukorra tehnitsistlikuks parendamiseks (seda teevad peavoolu poliitikud), vaid afek-

tiivsete lubavuste loomisega, mis toodavad talle poliitilist kapitali. Tema väljenduste sõnasõnaline sisu on lihtsalt ettekääne avalikkuse tähelepanu võitmiseks ning see on seatud toimima emotsionaalse päästikuna kollektiivsete emotsioonide esilekutsumiseks. Valija ei toeta poliitikut mitte sellepärast, mida poliitik ütleb, vaid sellepärast, mida ta tunneb poliitiku ütlemisega seoses, selle taasesitamise ajal meedias ning olukordades, kus esitatud väidet kahtluse alla seatakse. Mida „alternatiivsem" on poliitiku väljaütlemine, mida tugevam on teiste rünnakud esitatud väite suhtes, seda intensiivsem võib olla valija emotsionaalne sümpaatia.

Teatud poliitilised jõud organiseerivad seda sümpaatiat institutsionaalselt ja tehnoloogiliselt uue meedia vahendite abil, nii et see võimaldaks kollektiivse rütmi kujunemist sümpatiseerijate vahel ja selle kaudu virtuaalsete ja reaalsete kollektiivsuste tekkimist. Need kollektiivsused on sotsiaalsete emotsioonide kõige olulisemaks lubavuse struktuuriks. Tänu neile muutuvad subjekti tunded isiklikest ühisteks ning subjekt hakkab ennast tajuma osana „meist", kellel on poliitiline eesmärk ja tahe selle elluviimiseks. Subjekt ei taju ennast kollektiivseid emotsioone kogevana mitte sellepärast, et tal isiklikult on mingid tunded, vaid seetõttu, et „meil", kelle hulka ka tema kuulub, on teatud tunded, neist lähtuv ühine tahe, tegutsemisvalmidus ja agenda.

Seega loob uusarhailine poliitikategemine vormilt uut tüüpi poliitilise kujutlusvõime (kuigi mitte selle sisu), mis angažeerib ja seadistab poliitilise afektiivsuse moodustumist ja korraldab selle emotsionaalset ökonoomiat. Sisuliselt on leitud uus viis poliitiliste emotsioonide esilekutsumiseks, õhutamiseks ja poliitiliseks kanaliseerimiseks. See sai võimalikuks juba tänu massimeedia levikule 20. sajandil, kuid digitaalne meedia pakub nende emotsioonide organiseerimiseks ja orkestreerimiseks enneolematult laialdast võimalust ka poliitaadli hulka mitte kuuluvatele poliitilistele jõududele, mis muudavad uusarhailise poliitika oma põhiliseks poliitilise kapitali tootmise viisiks. Selliste poliitiliste jõudude tekkimine muudab oluliselt demokraatlike ühiskondade poliitilist kultuuri, meediat, avaliku debati reegleid ja inimeste suhtumist poliitikasse.

Tänuavaldused

Seda uurimust on toetanud projektid „Kultuurimuutused: tähendusloome teoreetilised väljad ja mehhanismid" (IUT3-2) ja „Liigume edasi? Taasühendades kultuuriteooria kolm aluspõhimõtet" (PUT 1150).

Kirjandus

Bataille, G. (1979). The psychological structure of fascism (1933), *New German Critique* **16**: 64–87.

Bohl, V. (2017). No joint ownership! Shared emotions are social-relational emotions, *Studia Philosophica Estonica* **9.1**: 111–135.

Carr, D. (1987). *Interpreting Husserl: Critical and Comparative Studies*, Kluwer, Dordrecht.

Dorraj, M. (1990). *From Zarathustra to Khomeini: Populism and Dissent in Iran*, Lynne Rienner, Boulder.

Hanimägi, A. (2017). Samm terviklikuma maailmapildini, *Kesknädal*.
URL: *http://vana.kesknadal.ee/g2/uudised?id=28252*

Husserl, E. (1973). *Zur Phänomenologie der Intersubjektivität: Texte aus dem Nachlaß. Erster Teil: 1905–1920*, Springer, Haag.

Husserl, E. (1984). Die konstitution der geistigen welt, M. Sommer (toim), *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologishen Philosophie. Zweites Buch. Phänomenologische Untersuchungen zur Konstitution*, Felix Meiner, Hamburg, lk 173–302.

Husserl, E. (1995). *Cartesianische Meditationen: eine Einleitung in die Phänomenologie*, Felix Meiner, Hamburg. Toim E. Ströker.

Ihde, D. (1986). *Experimental Phenomenology: An Introduction*, University of New York Press, New York.

Jaffe, A. (2017). Kellyanne Conway: Spicer "gave alternative facts", *NBC News*.
URL: *https://www.nbcnews.com/storyline/meet-the-press-70-years/wh-spokesman-gave-alternative-facts-inauguration-crowd-n710466*

Kaalep, R. (2016). Radikaalsest konservatismist, *Objektiiv*.
URL: *http://objektiiv.ee/radikaalsest-konservatismist*

Kaltwasser, C. R. (2012). The ambivalence of populism: Threat and corrective for democracy, *Democratization* **19**: 184–208.

Kilp, A. (2015). Populismi demokraatlikud funktsioonid, *Riigikogu Toimetised* **32**: 74–83.

Laclau, E. (2015a). Populism: Mis peitub nimes?, J. Lipping (toim), *Antagonism, poliitika, hegemoonia. Valik Esseid*, EYS Veljesto, Tartu, lk 302–320.

Laclau, E. (2015b). Populistlikust mõistusest, J. Lipping (toim), *Antagonism, poliitika, hegemoonia. Valik Esseid*, EYS Veljesto, Tartu, lk 321–361.

Meltzer, B. N. and Musolf, G. R. (2002). Resentment and ressentiment, *Sociological Inquiry* **72**: 240–255.

Müller, J.-V. (2016). *What is Populism?*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

Nietzsche, F. (1887). *Zur Genealogie der Moral*, C. G. Neumann, Leipzig.

Rico, G., Guinjoan, M. and Anduiza, E. (2017). The emotional underpinnings of populism: How anger and fear affect populist attitudes, *Swiss Political Science Review* **23**: 444–461.

Runciman, D. (2016). How the education gap is tearing politics apart, *The Guardian*.
URL: *http://www.theguardian.com/politics/2016/oct/05/trump-brexit-education-gap-tearing-politics-apart*

Salmela, M. and von Scheve, C. (2017). Emotional roots of right-wing political populism, *Social Science Information* **56**: 567–595.

Scheler, M. (1994). *Ressentiment*, Marquette University Press, Milwaukee.

Tagel, L. (2017). Marju lauristin: pean positiivset rahvuslust sama oluliseks kui isiklikku armastust, *Laupäevaleht*.
URL: *http://epl.delfi.ee/news/lp/marju-lauristin-pean-positiivset-rahvuslust-sama-oluliseks-kui-isiklikku-armastust?id=79660286*

Tamm, M. (2016). Uusreaktsionäärne mõtlemine, *Vikerkaar* **10/11**: 119–131.

Viik, T. (2016). Kultuurifilosoofia, M. Tamm (toim), *Kuidas uurida kultuuri? Kultuuriteaduste metodoloogia*, TLU Kirjastus, Tallinn, lk 51–84.

Political Emotions in the “Post-truth” Era

Tõnu Viik claims that the political era that we sometimes call “post-truth” phase of democracy is best described as a change in the (discursive) rules of contemporary democratic practices. New ways of making politics started to involve both archaic and new forms of collective affectivity. Collective affectivity refers to communally shared, or social, emotions. Collectively shared emotions are intersubjective feelings that are validated and brought to existence by either an imaginative or real presence of other subjects. Quite often common moods are experienced as joint states of mind that unite the subjects who feel the same way within a group with its specific communal identity. The paper attempts a phenomenological description and explanation of shared emotions, as they are in play of the post-truth politics. Even if a particular populist agenda fails to solve a particular problem it addresses, it still brings about a communal feeling that currently prevailing ways of policy-making are not dealing with the problems in the way “we” desire. What “we” desire is a non-alienated, authentic way of politics that proceeds from the heart of the *Volksgeist*, that is carried out by uncorrupted and unstained father-figures, and would produce a uniform agreement and a warm sense of belonging to a Leviathan-like “body politic.”

Keywords: political emotions, collective emotions, post-truth, democracy, populism